

שאלות התיים. הפותח הוא מרחקים חדשים למהשבה הצבורית, כמו ששמשו בשעתם מאספים אחרים? — כל האמור עד כאן יוכיח—לכסוף עלי עוד להעיר על הלשון העברית ועל הצורה התיצונות של המאסף: הלשון בו נקיה ומתוקנת והעורך כנראה הרכה לשים לב לדבר, הצורה התיצונות לקויה כי רבים בה שטשושי הדפוס ושנואות ההגהה. אבל בימי הרם ואכזב אדה מי יוכל לבוא בפענות על לקויים כאלה.

צבי ווסלבסקי.

בְּנוֹאוֹת.

דברי בקרת. מאת יעקב פיכמאן כפר ראשון הוצאת „מוריה“ אודסה הרע"ט.

שבעה מאמרים באו נקובץ זה. רובם נתפרסמו בשעתם כמאספים וירחונים שונים. עכשיו נאספו למדור אחר, מאותרים ברות כותבם, מתוקנים ומצורפים בידי כותבם, את פיכמאן המבקר יודע קהל הקוראים הרחב למדי. זוהי דעות מכוימת וקבועה. את מאמרי הבקורת והמסות הספרותיות שלו רגילים אנו לפגוש בכל מאסף ספרותי. והרכה מן המבקרים המודרניים הצעירים יכילים לראות בו חבר נרדף, שקוי השפעה נמתחים ממנו אליהם. ואולם פיכמאן הוא גם משורר לירי, בתור-כך יודע ומקיר אותו חוג מצומצם של קוראים-אסמניסים. חובכי שירתו הענוגה והבהירה. ואם נעריך את כמות שיריו לעוצת זו של מאמרו והיתה ההכרעה על צד האהרונים, וככל זאת קבועה צורתו של פיכמאן בהכתרתם של רוב הקוראים בתור משורר יותר מבתור מבקר. אין זאת, כי אם גם בכתבי-הפרוזה

נטיעות אלה — נטיעות זרות הן, המעכבות על נידולו של הסופר. אמנם, למעטים מניע המבקר לידו קיצוניות ידועה, אך קיצוניות זו כודאי תועיל לפור את הרעות, שנתקמו מסביב למשורר ומאפילות על צורתו האסתית. הביבליוגרפיה אינה עשירה ביותר: עניות השוק הספרותי שלנו גרמה, כנראה, לזה. כאן מן הראוי להעיר, כי לא בכל מקום צודקת היא הבקורת הועומה של א. מ. על „התקופה“ של פרוש-אן. חלק ה„ניצונות“ אף שאינו מוסיף על ערכו ועל משקלו של המאסף, מכל מקום אין תורה בלי חדושו. הפובליציסטיקה שבו היא ה-N. B. של החלק הפובליציסטי שבמאסף. חלק הבקורת: המקורות שולטת בו. באו בו מאמריו הערותיו של צמת-ידיעות מענינות על אדות כמה יצירות חשובות של הספרות האשכנזית-היהודית. — ראוי לציין גם את מאמריו הקטנים של א. פיאראשיין על-אדות יוצרי הספרות המאריטית, יהודים מתכוללים וסוד גלגוליהם. אולם המאמרים האלה והשרמזים הקלים מזכירים לנו את ה„אישים“ של סוקולוב, שלא רק נגדו אחריו פיאראשיין, אלא גם...

בין סוגי ההוצאות הספרותיות השונות תפס אצלנו תמיד המאסף מקום חשוב. המאסף היה לקורא העברי מה שהיה ה„זורנאל“, ה„ירחון העבה“ לקורא הרוסי. אמנם, עם פריחתה של העתונות הפרוודית נשל ממנו כבודו, אולם מכיון שפריחה זו לא נמשכה זמן רב. התחיל עוד הפעם להופיע לעתים קרובות בבתי ישראל, בשנים האחרונות, הודות לתנאים התיצוניים בחיי ישראל והודות לתמיכות הספרותיות השונות, שמצאו להן מקום בתוכנו, גבר המאסף על שאר סוגי הספרות. חדושו של „משואות“ — העברת המרכז מן המדע, מן הספרות היפה אל

סובקטיבי, תמיד הוא מדבר בסגנון נפשו, על הכל הוא מאציל מזהרי נפשו. נפש מתדבקת עם נשמת הסופרים שעוררו את תשומת לבו והיא שופעת עליהם מרוחה וצביונה והנה הם יוצאים ממושטשים קצת, לזמים בצעיף דק של תפיסתו היריית, כאור הזמר ההורר, המשנה פני הנוף ועוטפו ברקמת הויה ומוד.

המאמר הראשון, "איוב" פותח שורה של מאמרים, שנושא עינם היא שירת המקרא. שירת המקרא, מעין לא-אכזב זה, שלא פסקו מהפרות את המחשבה האנושית ואת הרגש האנושי, מעין זה לא השקה את אדמתנו הצחיחה. הומת הברזל של הגלות תסמה בערו, ורק דרך שבילים עקלקלים יבוא אלינו. דרך שדות זרים, בלשון נבריה. הנסיונות שנעשו במקצוע זה אצלנו לא נקלטו בחיינו בתור כח מפרה. פיכמאן הוא הראשון שנגש אל הפרובלימה הזאת. יתומו— יחם נפשי הבא מתוך אהבה נאמנה, מתוך גענועים לזהמים—גענועי בן השב אל חיק אמו האהובה. שרשי נשמתו יונקים באורה פ"א ממעין-קדומים זה של שירתנו העתיקה.

איוב הכואב והגענה קרוב מאד ללבו של המשורר המודרני. הצער — הלא זהו המקור הנאמן של כל שירה לירית. וצערו של איוב הוא נקודת-הכובד של המאמר. פיכמאן איננו איש המדע, אין לו עסק בעניני מחקר. אותו מעסיק האדם, נפש האדם כשהיא נתונה פנים אל פנים לקראת גורלה. ופה אנו נתקלים בתכונתו של פיכמאן ובאופן-תפיסתו הסובקטיבי. לא איוב העתיק לפנינו עם נהמת זעפו ועונו-מרוי, האוהו ככסא אלהיו ומחיריו ממקומו, לא איוב ה"מקלל את יומו", והופר את המות ממטמונים: "זהו איוב מודירני, מפוס חי

שלו מבצבץ המשורר מכל שורה ושורה. ואמנם מאמריו של פיכמאן אינם אלא פרקי שירה בפני עצמם, מין שירה בפרוזה, פרוזה הזניעה למדרגה של אמנות. פיכמאן איננו מבקר במובן הרגיל. הוא מבקר אסתטי. הבקורת האסתטית העבירה מצאה בו את במויה הכי שלם. הוא נתן לה צורה אירו-פית, המציא לה שפעה ועושר של אמצעי-בטוי. בתור מבקר מודרני הוא איננו דן על הפרטים. הוא תופס את הכלל, את רוח הדברים ונשמתם. נקודת-היציאה שלו היא נפש היוצר בתור חידת פלאים של הבריאה, נפש המשורר עם צערה ועם ששון-היציאה שלה; היצירה בתור פרוצס, בתור חיוון פסיכולוגי, פרפורי המחשבה בפרוכסה לצאת לאויר העולם, חבלי-לידה של המלה, הסגנון בתיר הדף של הנשמה—כך אלה הם מנושאי עיניו.

ואולם פיכמאן איננו רק מבקר אסתטי. בעיקר הוא משורר ואמן. הבקורת בשבילו אינה כלי שרת ליצירותיהם של אחרים, כי אם סוג מיוחד של יצירה, העומדת כרשות עצמה והיה על עצמה. היא יונקת לא מן החיים בדרך ישרה, לא מן המאורעות הסמוכים והמסוכסכים של המציאות העכורה, כי אם מן המעינות הברוכים והצלולים של השירה יצירות האמנות הרי הן הזיונות-חיים, אמנם חיים סצורפים ומזוקקים, שניטלה מעליהם שכבת המציאות המאפילה ונגלה הירם האמתי ואחרותם הפנימית. המשורר המבקר קילש את יצירות האמנות, את כבואחם האידיאלית של החיים ויוצר מהן יצירות חדשות הנושאות את תותמו ומכוונות בעצמותו. המשורר נוטל גוש חיים ויוצר ממנו אגדה; כלום אינו רשאי המבקר לעשות את האגדה מעין לשירת נפשו?

ובתור משורר פיכמאן הוא תמיד

הקרוב אלינו ברוחו, אחד מעלובי החיים, אשר מתוך צערו העמוק ומרירות עלבוננו הוא מתגעגע לרחמי אל, לגמף נהמה ותקוה. איוב המורד משתתק סהר ונח מועפו, הוא כבר עיף מן המלחמה. "שלהבת הועף העזה הולכת ושוקעת מעש-מעש וכסקומה כאה שירת תפלה זכה, שירת ערב. האדם לא נוצר למ'המת עולם, קר בלא נר אלהים, בלא חמד אלהים, האם רק מאשר תיעף רוח האדם הוא שכה משוט כמדבר אל אלהיה? הסימן הא לירידתה אם תכנע והשלימה עם החיים ועם סתורותיהם? מי יודע? אזוי רק אז תקבל את תקנה בהכירה לא רק את יגון האדם. כי אם גם את יגון האלהים על הפגם הנצחי שבעולם אשר עשה?" אנו שומעים כאן את הד המחשבות וההרהורים הידועים כל-כך לבן-זמננו. הפרובלימה של הצער מביאה את פיתכן לירי מסקנא אופמיר מית, שהביע אותה כהתימה היפה של מאמרו: "שירת איוב—סערת הקיץ האחרונה בספרות העברית הקדומה. עוד ימים יבואו וימים ילכו ורוד דור בה את נכאי לבכו ישמע. יסורי-לב עמוקים הוללוה ויטביעו בה את חותם יפיה לנצח; הצער הרב אינו מדכא אותנו, כי אם מעורר וקורא לאלהים. על-ירי הצער נקרב אל אלהים, אין חרב הגורל תלויה גלינו—וזאת הספיצת שתומת העין, אשר יצרה עמים הלומי פחד ויאוש. גאולה יש, הגאולה תלויה בנו. האדם גואל את עצמו. הצער גואל. עם כל היגון חרב השפוך על פני היצירה הזאת, עוד מעינות תום התומים ספכים בה בחזקה ואמונה גדולה בה יוקרת. נר אלהים עוד על ארץ רבה".

אזתה הנעימה הריכה והמפייסת עויה גם מתוך מאמרו השני "קהלת". הספר הזה בין כל ספרי הביבאים הוא הקרוב ביותר אל לב בן-דורנו, ספר מודרני לפי תכנו ואולי

עוד יותר לפי הקולטוריות הגדולה שבסגנונו. השאלה והספקות, שהם מציקים ל קהלת", מרכאים גם את רוהנו. הלא הן השאלות אשר מעולם ואשר גם פתרון לא ימצא להם עד עולם. ואולם לא השאלות, הארוכות", כשהן לעצמן, קובעות ערכו של הספר, לא כרעיונות הפילוסופיים מטון סוד רענונות, הנצחית, סוד קסמיו הרבים של ספר זה, שאנחנו רואים כמחברו אדם קרוב לרוחנו וכואב את מכאובינו". לפנינו אחד הכורדים הגדולים, התועה ערורי בעולמו, כעוד נפשו כ"ה ליריד ורע והוא "צמא עוד למפת הגהומים, למעט שיה ולקורטוב נחת באותם המיים, אשר בו להם ואשר בכל זאת אהב אותם כל כך". כזה הוא קהלת לנגוה, ברק השקיעה הרך והשוקט המאיר את דפי הספר' ואנו שוכחים דרנע את קהלת אשר מעב, ליאוש, המנתה כמכורית קרה את כל עיני וכל הפין, שנותנים טעם ותוכן לחיים, זה ענתן את הציור המבהיל של הזקנה הנוצעת. המאמר "אסתר" כתוב כטימפה יוהר שלוח. התכונות האלומנטריות של נבורי הספור, כהירות ההרצאה ופשטות הציור המתקרב אל הפרווה אין בכחן להלהיב את דמיונו של המשוור, אין כאן טרניקה עסוקה, אין ההנגשות של תאוות סוערות, אין משחק צבעים. הסבקר מציין את כשרון התאור של המחבר, את השלימות הארדוילית של הספור וביחד עם זה הוא מראה על הפרימיטיביות שביצירה זו, שאין בה לא מגדלות-היות ולא ממעמקי-המחשבה אשר בשירת המקרא. ערכו של הספר בעממיותו, בפשטותו ונעימותו הספרנית, המיד ישרא לנו כספר-עם הכיב, כ"ספר שי קריאה מברחת ומשעשעת בינם של שעשועים".

כשאר המאמרים כבר עומד המתכו בתתום העת המודרנה.

וזהר ישיקיה והוד יגון עמוק שפוכים על פני הדברים.

שני המאמרים האחרונים מעלים מחוק הנשיה שני משוררים נשכחים: המצור מאנה וקינסאנטיין שאפירת. שניהם היו כוכבים מאירים בשעתם ועכשו כבו. רק שכיבים קטנים מהם ניצלו מן ההדלון: "משאת נפשי" של הראשון היה לשיר-עם, ו"חזיונות בת-עמי" של השני נכנסו לכל החריסוסומיות. גורלם הטרגי מצא לו הד בלבו הער של סיכמאן והוציאו מתוכו צלילים יפים וענוגים. שניהם עמדו על סף העת החדשה, שניהם היו ממבשרי הבוקר, אולם קול צלוליהם נכדע בשירת האיתנים של דורנו. אך פיכמן ירע לגלות את חוט הזהב המתהו בין מאנה המשורר-הילד ובין משרוני-הכספי, משורר החיל והעצמה, ובשירה המרגמת של שאפירה הוא שומע קול מבשר את שירת הזעם של ביאליק.

ספר כ"בכאות" של פיכמן מתנה יפה היא לכפרות, ואין צורך לומר לכפרות הבקורת שלנו. פיכמן לא יצר שיטה חדשה; אין הוא גם המבקר האסטימי הראשון; קדמו לו פרישמן וברדיצ'בסקי. אך פיכמן שכלל את המקצוע הזה והעלה אותו למדרגה של יצירה. פרישמן חזר לפעמים את הריצינות הראויה, והחריפות הספריות עושה את הבקורת שלו פילישון. רשימותיו של ברדיצ'בסקי, עם כל העמקנות שבהן, הודות לצמצומו ולשוננו הקפריסית עושות רושם שרשומים לאחז-וד. בשביל פיכמן אין הבקורת דבר ארעי. הוא רואה בה צורך נפשי והכרח נפשי. המשורר והמבקר ממלאים בו זה את זה וממקור אחד יחלכו—ממקור נפשו, נפש האמן אשר בו הבהירות האמנותית והרוך הלירי—הקו המאחד את שניהם.

את כל המית נפשו והים אהבתו השקיע פיכמן במאמרו הגדול, מאפו. אותה חידת-הפלאים, אשר שמה מאפו מעוררת בלבו רגשי הערצה והתפעלות. כבשורת בוקר בליל אפלה הופיע מאפו אלינו בעצם מהשכי הגלות, איש אשר וזה הנביאים עברה מרחקי דורות לשכון בנפשו התמימה. מאפו — זהו המשך שירת המקרא, הד חיי קדומים וביחד עם זה גם מבשר העת החדשה, אביה-מתולדה של תנועת התהיה כימינו. אמנם את מאפו אנו אוהבים כולנו וזמנו קשור בלבנו עם זכר הפואימות הנפלאות, "אהבת ציון" ו"אשמת צומרון", שנסכו עלינו רוח שך אנדה וחלום. ואולם כר פיכמן מותח הלאה את חוט הקסמים ורוקם גם על "עיש צבוע" רשת של שירה יופי והוא מכרחתנו להאמין בטבעיותם של הנפשות המדומות והאי-טבעיות, הפועלות ברומן פרומיטיבי זה.

בודד לעצמו עומד המאמר "גורדון". שלפי תכנו וצורתו הוא מתקרב אל סוג מאמרי הבקורת המפרשת. מלבד הארה פסיכולוגית של נפש המשורר ושל רוח התקופה, אתה כוצא בו נתוח מפורט של כל וירישה הספרותית של גורדון, סמון הדרכים והשבולים שבהם תעתה נפש המשורר במהלך התפתחותו. הוא מציין שלש תקופות בחייו של המשורר: תקופת הרומנטיקה הלי-רית, כעוד של ילדות חופף על ראשו, תקופת הברנות, בהתגלות בו כחו הלוהם ועוצם כשרונו הסטרי, ותקופת הירידה עם העצב הלירי שבשירי-השקיעה האחרונים. המאמר יצא ארוך במקצת. הפרק האחרון, שבו משתדך המבקר להצדיק את גורדון ולהשיג על משיגיו, עלול רק להאפיל עליו ולהמעוט את דמותו המוצקה של "ארי ההשכלה". המקומות היותר יפים במאמר הם אלה שבהם מדובר על תקופת הירידה של גורדון,

מעטות. בשנת 1916 יצאתי לבקש את אחי לדעה. ולא לחנם טרחתי. בקרוב מתכוננים אנו לבוא בין קהל עמנו מאונרים לאגודה אחת בשם „העולים“. באגודתנו ידרשו כתום לב את האמונה ש' משיח בן דוד ונתאמץ לקרב את ביאת הגואל ככה התקדשותנו המשותפת. אדיר הפצנו לבנות לנו מצודה וסבספת-עון, שיגינו עלינו מחמת פנעי הוסן ותקלתם וגם הפצנו לכונן מסודות שיקרבו אותנו אל משערי הנצח הקשים. והאתרים ילמדו ממעשינו ויכירו בנו וישמעו לקולנו הקורא להם, אנו מתחילים במעשה ההתקדשות בפועל; קונטרס עברי מתורגם גם ליהודיות כבר יצא לאור, בו אנו קוראים לעם ישראל הנאמן לאלהיו לקחת חלק בעבודתנו. בנחותם אנו, כי ממנו יראו וכן יעשו ובזמן קרוב נזכה לראות את כל מחנות המאמינים אשר בבני עמנו עומדים הכן במערכות „העולים“— הדבר, כפי שתראו, סרוויז הוא. כחה דתית— כמו שנאמר, נמהר להעיר, כי אין בה אף סימן קל שבקלים מן החיפוש-אתרי-אלהים המודרני, הססתורי והפיוטי. בירנבוים— ההצלתה האירה לו פנים והוא מצא את אלהיו בלי יגיעה ותורה. אלהים אלה הם אלהי היהודים שבכל אתר ואתר, הרבונ-של-עולם הפשוט, העממי. ודוקא קו זה מחכוני עלינו. על כל פנים אין פה ההתרברבות וההפוזיה של אדם המעמיד פנים של משגה עתים. קו זה מכריח אותנו גם להתחמם אל כל הענין בכובד ראש.

ד"ר נתן בירנבוים הוא „l'esprit le plus rompu et le plus brisé aux metamorphozes פתח באויטואימניציפציה, גלחם בהתכולרות, נתחבר אל חבת ציון, ישב בקונגרסים, נגדר אתרי האידישיזם והיה לאחד הלוחמים העוים שלו. ועתה הוא שכ על עקביו ואומר ליסד חברה המגנה על

המאגירה של פייכמן, אופן הרצאתו זמננו מזכירים בסדה ידועה את דרכו והלך דתו של המשורר הגרמני הופמנסטל. פייכמן אינו נותן ציור כולם ומסוים מסופר זה או אחר, אינו מתעכב ביותר על מאורעות חייו. הציור הכולל והשלמטי אינו מסגולות נפשו. הוא אוהב את ה ב ו א ו ת, את הרמדומים במקום הצבעים הכולמים בקפאונם היא תופם את חלופי הנונים וצלליהם. משאון החיים בזרמם מניע לאוניו רק הרם הרחוק. הוא תופם לא את הקילות, כי אם את צבעם, את הרעידה העצורה בהם. כיד ענוגה ואצילית הוא זורה שרמטטים דקים, מוטה קוים נאמנים ומעט-מעט מתרמקת לעיניך תמונה רחבה ובהירה.

דוקא אתה את ה„כבאות“ וקורא בהם ועובר מפרק לפרק, ונעים לך לקרוא כן הלאה. ובעובך את הספר והיתה לך הרגשה של קלות נעימה, כאילו הקשבת לאיזה פיסה מוסיקלית. זהו כח סננונו של פייכמן הרווה והרענן, אשר נוגה לו ויפעה לו ואשר קול צלצולו הגעים ושתף כאונינו כשאון אשר מים הנופל במרחקים.

א. עפשמין.

„העולים“.

ד"ר נתן בירנבוים, הידוע לנו הקוראים העברים מתוך מאמריו על אליון קוי ואופו וויינינגר בשם מתתיהו אחר (והשם הלאו דבר הוא!) מיסד כחה דתית. הנה הוא אומר בהוברתו הגרמנית: „... גם עשיתי הכנות

Dr Natan Birnbaum. Gottes-Volk 1918. R-Löwit Verlag. Wien und Berlin.

דברי העולים. חוברת עברית.